

Detstvo a dospelévanie v žánrových, tematických a hodnotových variáciách



Pohľady
do pôvodnej prózy
2018

1. časť

Zuzana Stanislavová

Realisticky modulované príbehy zo života detí a dospelujúcich boli v čitateľskej ponuke pôvodnej prózy v prvých desaťročiach po páde režimu (t. j. v 90. rokoch a čiastočne aj po roku 2000) pomerne nedostatkovou komoditou. V poslednom čase sa však karta obrátila a z roka na rok je v tomto žánrovo-tematickom subsysteme možné sledovať prírastok. Bezpochyby má na tom zásluhu aj vydavateľstvo Perfekt, ktoré zborníkmi poviedok stimulovalo záujem prozaikov o žáner poviedky zo života detí a ktoré takto „vyprovokovalo“ vznik viacerých zaujímavých titulov; za všetky spomeňme úspešný poviedkový súbor *Trinášť* (2012) Jany Bodnárovej alebo prózu *Adela, ani to neskúšaj* (2016) P. Karpinského), resp. viaceré celkom úspešné knižné debuty. Aj v minuloročnom, v poradí už štrnástom poviedkovom súbore **HU!** (zost. Peter Karpinský, Perfekt) nachádzame príbehy, ktoré zachytávajú život súčasných detí a v zaujímavých pohľadoch odzrkadľujú pozitíva i negatíva vzťahov medzi generáciami ro-

dičov, starých rodičov i detí, skutočné hodnoty kamarátstva, prírody a prostých morálnych kvalít. Poviedky prešli hodnotením nielen odborníkov, ale aj vybraných detských kolektívov a vysokoškolských študentov; dá sa teda usúdiť, že problémy, ktoré sa v nich objavujú, vskutku reprezentujú značnú časť záujmov súčasných detí.

Rok 2018 bol k žánrom spoločenskej prózy pre deti a mládež prajný; vydaných bolo pomerne veľa príbehov tohto typu, hoci, pravdaže, rozličnej umeleckej kvality. Nachádzame v nich viac či menej zaujímavo a podnetne spracované témy rodiny, školy, priateľstiev, lások, zábavy, detských hier i smútkov. Publikované príbehy svedčia o tom, že súčasní autori už poznajú svet dnešných detí (absencia tohto faktu bola bezpochyby jednou z príčin, prečo po zásadnej zmene spoločenských podmienok u nás spoločenská próza takmer vymizla) a prostredníctvom detského príbehu dokážu ukázať na mnohé problémové aspekty dneška.

DOMOV A RODINA AKO RÁMEC DETSTVA

Prirodzený životný priestor detských hrdinov a ich osobnostného dozrievania tvorí rodina. Poskytuje ľudskému mláďaťu istotu, vytvára pocit domova, ale môže aj zneisťovať, ba dokonca hlboko traumatizovať. V modeloch rodiny sa (niekedy nenápadne, inokedy otvorene) zrkadlí spomienka autora na detstvo a rovnako samozrejme aj autora schopnosť reflektovať dynamické premeny tejto základnej spoločenskej bunky na základe citlivého pozorovania.

K vytvoreniu pôsobivého obrazu detského sveta dochádza vtedy, ak sa pocit vlastného zažitia detstva synergicky prepojí s tým, čo patrí k jeho invariantným, nadčasovým znakom. To sa udialo v jednom z najkrajších príbehov roka 2018 pre začínajúcich čitateľov, v príbehu Tone Revajovej **Rok Sivka ohniváka** (il. Juraj Martiška, Trio Publishing). Rozprávanie o malej Anne autorka situovala do jedného školského roka a prázdnin. Pre protagonistku sa rok nezačal najlepšie: zrazu sa v škôlke, v ktorej nepozná nikoho, ocitne bez staršej sestry, školáčky Magdalénky. Pobyt v škôlke vníma ako nevyhnutný čas čakania na školu („*Iba tu čakám, kým pôjdem do školy*“, s. 9) a na to, keď si konečne bude vedieť sama čítať knihy. Dlhý čas čakania jej pomáha krátiť hojdačí koník, ktorému dá meno Sivko ohnivák a ktorý ju v snoch unáša k hviezdám. Túžbu po škole a po schopnosti čítať ešte podnieti pobudnutie na naozajstnom vyučovaní v škole, keď Magdalénkina spolusediaca Libuška ochorie. Keď zdedí vytúžený šlabikár, lebo Libuška sa premenila na anjela (to, čo táto premena znamená, zostáva v chápaní malej Anny len

nejasným tušením, rovnako ako súvislosť medzi uplakanou Libuškinou matkou a školskou taškou, ktorú si našla pod vianočným stromčekom), sama sa naučí čítať pomocou domina a šlabikára. Narodí sa braček, prídu prázdniny a konečne – už v novom bydlisku, na dedine – začne sa školský rok. Ibaže ju čaká veľké sklamanie: malá Anna bude mať šesť rokov až v novembri, a tak ju riaditeľ do školy nechce zapísať. Dievčatko si však zápis do školy „vychodí“: denne príde do triedy s taškou a šlabikárom, denne ju riaditeľ pošle preč, až napokon kapituluje a do školy ju zapíše.

Neštylizovaný obraz harmonickej rodiny vytvára láskyplný životný priestor na autentické a emočne a esteticky veľmi silné stvárnenie detskej túžby po poznávaní. Autorkin štýl je pritom jednoduchý, s presnou formuláciou myšlienok, opierajúcou sa o výborne odhadnutý spôsob detského vnímania sveta, ktorý absorbuje aj detsky naivnú racionalizáciu vecí („*Viem, že tam len čakám, kým pôjdem do školy*“, *vra-ví si.*“ *Ale nemusím čakať hladná. Keď človek čaká hladný, trvá to oveľa dlhšie*“, s. 13). Úsmevnosť detskej filozofie zmäkčuje vážne veci života a robí ich primeranými veku protagonistky a adresáta. Vďaka tomu je jemne a citlivo sprítomnený už spomínaný fenomén smrti, ale zaujímavo a „trefne“ je vyjadrená aj podstata estetického zážitku s katarzným účinkom: „*Prečítala som tú novú knihu*“, *povie.* „*Bola krásna a smutná. Preto plačem. Prišla na mňa taká strašná radosť*“ (s. 44). Vášnivá túžba dievčatka po škole a po knihách môže nenápadne povzbudzovať čitateľský apetít dieťaťa.

Ak v prípade T. Revajovej máme dočinenia s latentnou spomienkou, v knihe Petry Hilbert (= Štrelingerovej) **Pe-**

pína z Longitálu (il. Maria Makeeva, Slovart) je spomienkovosť čitateľná celkom zreteľne. Odkazuje na ňu už dedikácia: „*Vincentovi a domu, v ktorom sme žili v rokoch 1978 – 2012*“. Spomienkovosť explicitne potvrdzuje aj predslov Tamary Šimončíkovej Heribanovej, v ktorom sa ozrejmuje identita autorky, genéza knihy a jej ilustrovania a prezrádza sa i fakt, že kniha vyšla po predčasnej smrti autorky. Ponor do spomienok potvrdzuje potom aj autorský prológ a epilóg; v prológu sa situujú epizódy do geografickej lokality Longitálu, pričom miestopis je taký konkrétny a presný, že si ho dokáže sprítomniť aj ten, kto tam nikdy nebol. Priestor popri všetkej konkrétnosti a miestami deskriptívnosti však nestratil rozmer poetickosti, na čom má zrejmu zásluhu výtvarné videnie autorky. Text nadobúda osobitý kolorit vďaka spomínaniu, tvoriacemu organicky zapracovaný „soundtrack“ rozprávania, vedeného z aspektu osemročného dievčatka, pričom však dominuje pamäť na pocity, drobné objavy a „prvé veci“, s akými sa každý z nás stretol, keď objavoval najbližší priestor svojho detského sveta. Malé objavy osemročného dievčatka sa dejú aktívne a samostatne, aj s účasťou rodičov či starkej Katinky, a týkajú sa nielen priestoru fyzikálneho, ale aj sociálneho (pohľad na sociálnu sféru rodiny a Longitálu nesie v sebe jemný dobromyseľný humor). V rozprávaní sa do nedeliteľného celku spájajú detské postrehy, pocity, fantázia, ale aj to, čo dieťa pozná z rozprávaní v rodine alebo k čomu sa dopátra vlastnou zvedavosťou. Rodina je pre Pepínu samozrejým priestorom istoty s jasnými pravidlami (ktoré sa pravdaže prekročia, keď sa na to naskytne príležitosť). Vždy je to však cesta k širšiemu, detskou predstavivosťou

ozvláštnenému reflektovaniu okolia a ľudí v ňom. V tomto priestore potom aj smrť, ktorá vezme Pepíne mamu, je vyjadrená metaforou kvetov, rozkvitnutia a motýľa. Jemnou nostalgiou spomínania na detstvo osloví kniha dospelého čitateľa. Upriamením pozornosti na krásu a zaujímavosť drobných detailov, na to, že práve z nich sa skladá šťastie, že okolitý svet je zázračný a dobrodružný a každá živá bytosť originálna, má zasa šancu prihovoriť sa detskému čitateľovi.

Rodina (popri priateľstve detí) zohráva významnú úlohu aj v knižnom debute Jany Šajgalíkovej ***Ema a Max. Rozprávka o psíkovi Gagarinovi, alebo prečo sa nás naši neopýtali, prečo sme bez dovoľenia išli von*** (il. Daniela Olejníková, Literárne informačné centrum). Príbeh o priateľstve, o veľkej detskej túžbe, o sklamaní a nevyhnutnosti vyrovnáť sa s ním má síce v názve označenie „rozprávka“, ale fikčný svet príbehu je postavený na realizme. Pre svet detí tvoria rámec dva modely rodiny. Max žije v úplnej rodine, Ema je z rozvedenej rodiny a žije v striedavej starostlivosti mamy a otca. Na tomto pozadí sa rieši problém, ktorý zrejme najviac definuje súčasné medzigeneračné vzťahy: deti síce cítia lásku rodičov, rodičia (aj pri „striedavke“) im poskytujú starostlivosť a istoty, ale vo svojej najhlbšej podstate žijú obe generácie skôr vedľa seba než naozaj spolu. Otázka v podtitule knihy, „*prečo sa nás neopýtali*“ vyznieva ako výčitka a signalizuje, že rodičia sa nezapájajú o podstatu problémov svojich detí a že na druhej strane ani deti samy od seba nevyjavia to, čo ich najviac trápi. Oboje svedčí o skrytej medzigeneračnej bariére.

Tento aktuálny problém súčasných medziľudských vzťahov sa v príbehu

stal spúšťačom epického diania. Na začiatku je (detsky naivným) dôvodom, prečo chcú osemročná Ema a jedenástročný Max napísať spoločnú knihu o deťoch pre dospelých, aby tí konečne naozaj začali deťom rozumieť. Pes Gagarin, na ktorého odkazuje titul knihy, a jeho strata slúži na vyjadrenie faktu, že na domácich miláčikov „*sme niekedy oveľa lepší ako na seba*“ (s. 19). Vlastný príbeh sa rozvíja ako konfrontácia dvoch naračných perspektív: kapitoly striedavo rozpráva Ema a Max. Obidvom sa život zauzlie vo chvíli, keď sa na jednej z prechádzok Maxov pes Gagarin záhadne stratí. Odvtedy akoby sa pokazilo všetko, aj ich priateľstvo; každý zostáva sám so svojím zámutkom. Deti sa ešte samy od seba nedokážu z neho vyrozprávať a dospelí

sa spoliehajú na starú pravdu, že čas všetko vylieči. Všetko sa však v skutočnosti ešte viac pokazí nedorozumením, ku ktorému príde vo chvíli, keď sa deti opäť stretnú – a za nedorozumením je opäť nedostatočná komunikácia, neochota dospelých pátrať po podstate problému. A aj keď napokon čas skutočne všetko zdanlivo dáva do poriadku, v deťoch zostáva nostalgia za niečím krásnym, čo symbolizuje vzťah ku psíkovi Gagarinovi. Šajgalíkovej príbeh je popri upozorňovaní na deficity medziľudských vzťahov a krehkej nostalgii vtipný a poetický.

V rodine zostala ukotvená vo svojej najnovšej knihe *Hanka a Adam* (il. Noémi Ráczová, Verbarium) aj Petra Nagyová-Džerengová. Autorka pokračuje v tvorbe krátkych, humorne lade-



JURAJ MARTIŠKA / Marta Hlušíková: *Starovek pod lupou*

ných príbehov, aké v minulých rokoch prezentovala v knižnej sérii o Kláre; tentoraz je v centre pozornosti dvojica podarených súrodencov a ich výmysly, ktoré spravidla vypália celkom inak, než bol pôvodný zámer. Malí čitatelia dostali tak do rúk nenáročné, ale vtipné čítanie.

Obraz rodiny, dvoj i viacgeneračnej, úplnej i ochudobnenej o jedného z rodičov, s viacerými súrodencami alebo len s jedináčikom, bol v literatúre pre deti a mládež doposiaľ dobre zabývaný. Rok 2018 však v tejto téme priniesol inováciu: prvú knihu pre deti, ktorá im približuje život rodiny bezdomovcov. **Sára a zázračný stôl** (il. Alica Raticová, Nota Bene) Zuzany Csontosovej je druhou publikáciou autorky s témou bezdomovectva. V prvej (Zatúlaný Gombík, 2014) ju priblížila prostredníctvom muža a psíka. Tentoraz ide o postavu matky a deväťročného dievčatka, ktoré museli utiecť od násilníckeho otca a ubytovať sa v prenajatej chatke v záhradkárskej oblasti. Ich život je poznačený nielen skromnosťou a nepohodlím, ale aj bezradnosťou z toho, čo bude s nimi, keď sa záhradkárska oblasť začne likvidovať. V chlade a provizórnom zariadení bez základných civilizačných vymožeností je záchytným bodom pre obidve hrdinky ich vzťah a vzájomná opora, ktorá matke dáva silu bojovať a dievčatku vydržať a tešiť sa z drobností, aké iným deťom pripadajú ako bezvýznamná samozrejmosť (fixky, hárok papiera, gumené čížmy, skutočný stôl namiesto starého kufra...). Príbeh o tom, ako si matka s dcérou hľadajú nové bývanie, využila autorka na to, aby deťom sprítomnila viaceré ohrozenia, číhajúce na ľudí bez stáleho domova: nedostatok finančných prostriedkov na slušné bývanie, katastrofálna úroveň lacných

ubytovní, ťažkosti s pozháňaním cenovo prístupného sociálneho bytu a pod. Je evidentná snaha podať čitateľovi informáciu, čo potvrdzuje druhá časť knihy z autorstva Niny Beňovej, v ktorej sa problémy ľudí bez domova vysvetľujú vecne a explicitne. Csontosová informácie odieva do príbehu, ktorý sa napokon skončí šťastne, vytvorením nielen fyzického priestoru domova v získanom sociálnom byte, ale aj kompletnej rodiny s matkiným novým partnerom. Harmonické uzavretie príbehu zaiste vychádza v ústrety detskej potrebe pozitívneho riešenia problému, hoci umeleckej hodnote textu to nepridalo. Tento typ publikácií plní však zásadnú inštruktívnu funkciu: šíriť osvetu vo vzťahu k ľuďom bez domova, upozorňovať na fakt, že spoločnosť má v tomto smere vážne rezervy a každý z nás môže svojím dielom prispieť k riešeniu tohto problému.

KEĎ SME SPOLU... PRIATEĽSTVO V PRÍBEHOCH PRE DETI

Príbehy o priateľstve medzi deťmi inklinujú v posledných rokoch najmä k situačne, resp. charakterovo komickým príbehom. Do tejto línie zapadá aj próza Kristíny Mišovičovej **Decká z mesta sa (ne)vedia biť** (il. Zuzana Dreadka Krutá, INAT). Reklama tejto knihy hovorí o „superzábavnom“ čítaní. Zrejme ani celkom neklame: epizódky situované do lokality Malých Karpát, ktoré zažívajú dvaja spoložiaci-piataci pri vypracúvaní projektu zameraného na poznávanie okolia svojej obce, sú skutočne orientované predovšetkým na pobavenie. Dvojicu protagonistov tvorí jeden „domáci“ a jeden „prišelec“, ktorý sa z mesta prisťahoval len pred pár mesiacmi. Vtip má byť

v tom, že chlapci si navzájom „nesadnú“ a dostávajú sa do potýčok, ktoré sa končia u riaditeľa školy. Ten to napokon vyrieši uložením úlohy: vypracovať vo dvojici projekt, v ktorom zdokumentujú život blízkeho lesa. Počas spoločných vychádzok sa chlapci postupne zblížia, sami nevediac ako. Vtipnosť epizód, ktoré spolu prežijú, než sa tak stane, je založená najmä na situačnej komike. Rolu v tom zohráva aj kresba charakterov na báze protikladu mestského dieťaťa obloženého technickými prostriedkami a vidieckeho chlapca s užším vzťahom zasa k prírode. Potiaľ je to v poriadku. Čo však nie je celkom v poriadku, to je značná miera infantilnosti v profilovaní postáv: ide o piatakov (predpokladom by teda bolo, že aj čitatelia by sa mali pohybovať približne v podobnom vekovom pásme), ale naivita pohľadu na prírodu u mestského chlapca je pomerne neuveriteľná: ťažko predpokladať, že by hoci mestský piatak nepoznal žihľavu či mravenisko, že by na kliešťa reagoval otázkou, či teraz zomrie. A naopak – rovnako ťažko je predpokladať, že by dedinský tínedžer nevedel, že králiky nežerú orechové listy a pod. Diskutabilné sú aj zdobneniny v slovníku v podstate pubertálnych postáv (mama hovorí piatakovi, aby si upratal „izbičku“) a v pásme rozprávača (mamička, otecko. Výhrady možno mať k stavbe replík v dialógoch detských postáv: veľmi často sú neživotné, knižné – jednoducho: deti tak nehovoria. Vznikla teda kniha, ktorá môže byť zábavná zobrazenými akciami, ale nudná ich naratívny stvárnením.

Bez problémov nie je ani kniha Hany Naglik (= Silvester Lavrík) *Mikuláš, Ježiško a iné komplikácie. Dómkostol a jeho tajné dejiny* (il. Hana Naglik a Daniela Muranová, Slniečko-

vo). Príbeh jedenástročného Mikuláša, jeho kamarátky Lucie a chlapcovej mladšej sestry Rozálie je situovaný do Košíc. To, čím kniha zaujme, je presný miestopis mesta, najmä Dómu a priľahlých ulíc centra, na základe ktorého sa dá o ňom nadobudnúť vcelku zreteľná predstava. Vlastný príbeh je sporý: Mikuláš, ktorého otec-hudobník je práve za oceánom na turné a mama čaká práve okolo Vianoc narodenie dvojčiek, má problém s tým, že jeho dve želania Ježiško nedokáže splniť. Preto sa rozhodne abdikovať na pozíciu miništranta v Dóme sv. Alžbety Uhorskej, ibaže má problém povedať to prísne mu kostolníkovi. Jeho vnútorný boj tvorí pozadie diania odohrávajúceho sa medzi 6. decembrom a Štedrým dňom. Dianie má v sebe kus vtipne parodovanej mystiky (zážitok v kostole so sv. Jozefom a jeho stolárskym náčiním), komiky aj vážnosti (Lucia zápasí s rakovinou), text je však dosť zaťažený verbalizmom. Autor totiž rád vytvára komplikované (miestami kvetnato intelektuálne) výpovedné konštrukcie, ktoré sú síce samy osebe väčšinou vtipné, ale rozbíjajú dianie a príliš retardujú aj tak málo dynamický dej.

Nenáročné, vtipné príbehy-humoresky o spolužití rodiny a psíka ponúkla mladším čitateľom skúsená Jaroslava Kuchtová príbehmi *Náš pes je Huncút* (il. Viktor Csiba. Mladé letá). Epizódy zahrňujú prvé mesiace školského roka, čo zároveň pre psa znamená aj prvé mesiace bývania v novom dome. Autorka vtipne vyriešila „komunikáciu“ medzi ľuďmi a psom: na jeho „replikách“ (vyznačených boldom) je podstatné to, že vyjadrujú reakcie, aké na zvieratách reálne možno „odčítať“. Z príbehov vanie láskavosť vo vzťahu k zvieratám, ale zároveň náročnosť; v podtexte je čitateľný výchov-

ný prístup k nim, aj jednotlivé epizódy nie sú len nezáväzne hravými, humornými naráciami, ale obsahujú i diskrétno vmontované poznanie o tom, čo je vo výchove psa a v správaní sa človeka k nemu podstatné a správne. Komický rozmer zaiste dodáva textu animálny uhol personálneho rozprávača (ten sa kombinuje s autorským). Vzniklo prosté, nenáročné čítanie, ktoré malých čitateľov zaiste poteší, ale rozvinie aj ich empatiu voči animálnemu svetu.

DOSPIEVANIE V RADOSTIACH A STRASTIACH

V posledných rokoch sa živšie prejavovala aj spoločenská próza pre dospievajúcich (a mladých dospelých) – pravdaže, najviac v žánri dievčenského románu, kde boli aj najväčšie problémy s estetickou hodnotou, ak si však odmyslíme napr. tretí diel chlapčenskej série Júliusa Belana *Super strela, Carlos!* (Slovart), v ktorej autor pokračuje v stereotypnom, nenápaditom až brakovom rozvíjaní futbalových úspechov svojho protagonistu.

V pôvodnej próze o dospievaní sa v podstate len pomaly darilo a darí odubúrať viaceré tematické tabu. V podstate stále patrí k tabuizovaným témam napr. aj násilie a zvrátenosti páchané na deťoch v rodine. Poviedky s takými- to náznakmi sa vyskytujú v zborníkoch z vydavateľstva Perfekt – spravidla ide o zanedbávanie starostlivosti o dieťa, ako je to napr. v poviedke Gabriely Futovej *Moja mama je dobrá* (2012) alebo *Kvety Daškovej Zoška* (2014). Problém domáceho násillia nájdeme literárne tematizovaný aj v príbehoch Petra Glocka (*Tri vety pre ošpedalské siroty*, 2004), Vincenta Šikulu (*Anjel Gabriela*, 2000), mihne sa v próze Marianny Ko-

morovej (*Milión krokov do bezpečia*, 1994) či Anny Robertovej Michalovej (*Marianka*, 2011) a v niektorých ďalších príbehoch. Problém pedofílie v rodine však v pôvodnej próze ešte spracovaný nebol. Objavil sa v príbehu autorky početných bestsellerov Kristíny Ježovičovej *#nevyslovené* (CooBoo). Obraz dospievania dvoch postáv, chlapca Frederika a dievčata Violy, je situovaný do roku 1999 (Viola) a 2017 (Frederik). V oboch prípadoch sa autorka sústredila na približne jeden mesiac v ich živote, v ktorom sa udeje niečo výnimočné, čo napokon v epilógu dá konečný zmysel faktu, že sa hrá s dvoma protagonistami. Narácia prebieha striedavo z aspektu Frederika a z aspektu Violy. Postavy sú koncipované kontrastne: na jednej strane je obézny, v škole šikanovaný Frederik, o ktorom sa čitateľ postupne dozvedá, že je sexuálne zneužívaný vlastným otcom a jeho obežita je vlastne obranou pred otcovými zvrátenými chútkami; na druhej strane je krásna, sebavedomá Viola, ktorá žije tak trochu ľahkomyselným životom, rozhoduje sa medzi dvoma chlapcami a v dňoch, v ktorých prebieha rozprávanie, trpí nielen absenciou otca, ktorý rodinu opustil, ale aj podozrivými žalúdočnými problémami. Obidve postavy prekonávajú protichodný proces. Frederik sa stáva akceptovaným gitaristom a spevákom kapely (v tejto súvislosti vstupuje do príbehu odkaz na amerického rockera Chestera Benningtona vrátane detailu zneužívaného chlapca z jeho biografie) a postupne získa silu postaviť sa otcovi na odpor. Pod vplyvom Benningtonovej samovraždy sa prizná matke, v akej situácii sa niekoľko rokov nachádzal. Fredyho rozprávanie autorka pomenovala ako dianie „pred koncom“. Čitateľ má totiž možnosť sledovať vyús-

tenie jeho vnútorného zápasu, v tom rámci to, ako hlboko dokáže sexuálne zneužívanie rozvrátiť osobnosť človeka, ako ťažko poškodzuje schopnosť normálne fungovať v partnerských vzťahoch, ako podryva sebavedomie a pocit vlastnej dôstojnosti; a toto patrí k najväčším prínosom románu. To, že práve dievčenská postava, ktorá do Fredyho života cez pôsobenie v hudobnej skupine vstúpi, trpí bulímiou, môže čitateľ vnímať už ako čosi, čo je v danom kontexte nadbytočné, nad estetickú mieru. Viola sa naopak blíži k novému začiatku; skutočnosť, že ide o začiatok v zmysle rozhodnúť sa pre jedného z dvoch chlapcov a že to rozhodnutie padne na toho, s ktorým čaká dieťa, je už vec stručného dopovedania príbehu v epilógu, v ktorom

sa osudy oboch protagonistov spoja v pozícii matky (Viola) a syna (Frederik). V texte takmer nie sú naznačené indície tohto vzťahu, autorka dôsledne pracuje so sujetovým tajomstvom. Späťne si však čitateľ dokáže pripomenúť niektoré reakcie Frederikovho otca ešte v role Violinho nápadníka – a zrazu zapadajú do celkového zmyslu príbehu, aj do problému sexuálneho zneužívania v rodine. K. Ježovičová zámerné tvorí príbehy napínavé a senzačné a to potvrdzuje aj táto próza. O tematizovanom probléme však hovoriť treba – a hovorí sa o ňom ťažko, najmä tým, ktorých sa bytostne dotýka. Ježovičová hovorí o ňom otvorene, priamo, využívajúc (našťastie nie zneužívajúc) typické znaky tínedžerského vyjadrovania, so zámerom, aby tí, ktorí



JURAJ MARTIŠKA / Marta Hlušíková: Starovek pod lupou

sa ocitnú v podobnej situácii ako Fre-
dy, o svojom probléme nemlčali.

Protikladne sile problému, ktorý te-
matizovala K. Ježovičová, a napokon aj
v protiklade k jej spôsobu spracovania
predmetnej témy rozpačito vyznieva
príbeh dievčenského a chlapčenského
dospievania rovnako skúsenej autorky
tínedžerských príbehov Zuzany Štel-
baskej (*Takmer*) *dospelé poviedky* (il.
Ivana Šáteková, IKAR). „Mladí dospelí“
zažívajú v jednotlivých epizódach sta-
rosti so vzťahmi a celé to je rámcované
pohľadom dvoch pouličných mačiek,
ktoré zrejme mali naráciu a uhol naze-
rania na dospievanie ozvláštniť. Autor-
ka však z toho nevyťažila (možno za-
mýšľaný) ironicko-komický nadhľad,
ale skôr pomerne intenzívnu trápnosť.

Žiadnym veľkým prínosom do číta-
nia tínedžerov nie je ani príbeh inej
skúsenej prozaičky, Leny Riečanskej
Niečo ti pošepkám (il. Lucia Zajac, Vy-
davateľstvo Spolku slovenských spiso-
vateľov). Nieže by bola narácia nevy-
pracovaná, aj postavy sú vcelku sym-
patické, len vzťahy medzi postavami
(najmä medzi dospelými a mladými)
sú akési umelé a epizódy príbehu jed-
nej letnej lásky dosť triviálne. Kvalite
príbehu neprospeje ani literárne šty-
lizovaná komunikácia medzi dospelými
(resp. seniormi) a mladými. Faloš-
ne vyznieva rýchle vyriešenie vzťahov-
vej krízy Janiných rodičov po Janinom
úteku z domu, keď sa dozvie, že otec
od rodiny odchádza k novej partnerke.
Celá táto epizóda vyzerá ako autorki-
no východisko z núdze: bolo treba ne-
jakým spôsobom vniesť do pomerne
nudného príbehu napätie, a tak sa po-
užil v podstate veľmi ošúchaný motív,
navyše uzavretý idylickým spôsobom.
Z protikladu Janinej rodiny s nadbyt-
kom hmotných statkov, ale nedostat-
kom autentických vzťahov, a Tomá-

šovej rodiny, v ktorej je to naopak, je
dosť priamočiaro (pretože to zaznie aj
v replikách postáv) čitateľné posolstvo
o tom, čo je v živote skutočná hodno-
ta.

Napriek formulovaným výhradám je
príbeh L. Riečanskej ešte stále nepo-
rovnateľne prijateľnejší ako príbeh Ma-
roša Andrejčíka *Ja, hviezda Michaela*
(*alebo ako sa stať šéfkou školy*) (il.
Đuro Balogh, AlleGro Plus). Ťažko po-
vedieť, či je próza myslená vážne, alebo
ako paródia dievčenského tínedžerské-
ho príbehu. Cynizmus priameho roz-
právania trinásťročnej protagonistky
by hovoril za paródiu; naivita, s akou
sú vytvárané neskutočne ploché cha-
raktery, náhodnosť motivácie konania
postáv a kombinácií epizód (napr. mo-
tív modelingu v súvislosti s protago-
nistkou), nedostatočný odstup od roz-
právateľného, primitívny humor, to všet-
ko by zasa hovorilo o tom, že sa autor
vážne, ale neúspešne pokúšal stvoriť
dievčenskú novelu. Zarážajú niekto-
ré surové scény (fyzická bitka trojice
dievčat, kopnutie spolužiaka do roz-
kroku), najmä však absencia latentné-
ho hodnotiaceho postoja nasmerova-
ného k čitateľovi. M. Andrejčík vytvo-
ril čosi, čo ťažko nazvať inak ako gýč.

Ukazuje sa teda, že realistická línia
pôvodnej prózy pre deti a mládež je
kvantitatívne bohatá, hodnotovo však
nie bezproblémová. Popri vynikajúcich
opusoch vyskytujú sa v nej (ako každy
rok) aj diela slabšie a slabšie; prob-
lematická je vo viacerých prípadoch
práca jazykového redaktora. Podob-
né neduhy sprevádzajú aj líniu fanta-
zijnej a vecnej literatúry, o ktorej bude
reč v pokračovaní.